

Inicijativa za REKOM
Initiative for RECOM
Иницијатива за РЕКОМ
Nisma për KOMRA
Pobuda za REKOM

Pitanja&Odgovori

pripremio Igor Mekina/kolovoz 2011.

P: Što je zapravo cilj REKOM-a?

O: Stvaranje točnog, službenog i objektivnog zapisa o ratnim zločinima i drugim teškim kršenjima ljudskih prava, priznavanje žrtava i njihove patnje, kao i sprječavanje ponavljanja zločina.

P: Zašto osnovati REKOM, kada za to postoje i institucije u državama-nasljednicama bivše SFRJ?

O: Državne institucije ne mogu same prikupiti sve potrebne podatke. Mnoge žrtve su ubijene u jednoj, dok počintelji žive u drugoj državi. Potrebna je međudržavna suradnja, koju poslije ratova i masovnih kršenja ljudskih prava nije lako uspostaviti. Kako bi zaista došli do podataka o svim žrtvama, omogućili da se čuje glas žrtava i utvrdili objektivne činjenice o političkim i društvenim okolnostima koje su odlučujuće doprinijele izbijanju ratova, potrebna nam je međudržavna, nezavisna i nepristrana regionalna komisija.

P: Što bi takva komisija uopće mogla napraviti?

O: Može spriječiti iznošenje određenih laži u javnost ili, ako su već iznesene, pokazati da više nisu vjerodostojne. Može izgraditi javnu platformu za glas žrtava i uz pomoć njihovih saslušanja stvarati suosjećanje kod šire javnosti, poštovanje i solidarnost ne samo sa žrtvama sa kojima se već suosjeća, nego i sa žrtvama koje se u prošlosti nisu mogle vidjeti kao žrtve. Može izgraditi registar žrtava i ljudskih gubitaka i time zauvijek spriječiti manipulacije brojkama stradalih i ubijenih.

P: Kako je moguće da se izvršenjem kaznenih djela, u ovom slučaju ratnih zločina, bave 'komisije' kada za to postoje sudovi? Zar postojanje takve komisije ne bi bilo u suprotnosti s ustavima zemalja budućih potpisnica sporazuma?

O: REKOM se bavi utvrđivanjem činjenica u vezi s izvršenim kaznenim djelima odnosno ratnim zločinima, što je u nadležnosti i parlamentarnih komisija, anketnih odbora, istražnih komisija i svih komisija za istinu. Ne provodi pravno kvalificiranje izvršenih djela, i ne izriče sankcije za počinjene zločine.

Svi ustavi nasljednica SFRJ određuju da ratificirani ugovori moraju biti u skladu sa Ustavom odnosno ne smiju biti u suprotnosti sa ustavom zemlje. Komisija svakako ne bi bila u suprotnosti sa ustavima država-potpisnica odnosno država koje bi pristupile njenom osnivanju, jer bi države-potpisnice same sudjelovale u izradi statuta i svih akata potrebnih za rad Komisije, a na kraju procesa bi pristupile

međunarodnom ugovoru kojim bi bila osnovana Komisija. Na taj način bi Komisija radila u skladu sa unutrašnjim zakonodavstvom svih država.

P: U regiji i dalje postoje mnogi teški problemi, a među njima je na prvom mjestu činjenica da Srbija ne priznaje nezavisnost Kosova. Nije li to dokaz da REKOM nema svrhe, jer Srbija ne može potpisati međudržavni ugovor kojim bi prešutno priznala Kosovo?

O: Priznanje druge države je slobodan akt svake države. Ovaj problem – usprkos nepriznavanju Kosova od strane Srbije – nije nepremostiv. Potpisivanje nekog međunarodnog ugovora sa stajališta međunarodnog prava ne znači da se sve potpisnice priznaju međusobno kao države. Sudjelovanje na konferencijama i potpisivanje odnosno ratificiranje nekog višestranog ugovora ne znači i priznanje do tada nepriznate države. Države mogu pristupiti međunarodnim ugovorima i jednostranim pravnim aktima bez potpisivanja ugovora. Zato spomenuti problem ne bi smio predstavljati nepremostiv problem na putu k osnivanju REKOM-a. Osim toga, Srbija je najpozvanija predložiti formu dokumente (međunarodnog ugovora ili političkog sporazuma) koji će omogućiti da sve post-jugoslavenske zemlje sudjeluju u osnivanju REKOM-a.

P: Kritičari REKOM-a tvrde da REKOM zapravo “želi uzurpirati sudsku vlast”. Je li REKOM zapravo nekakav novi Haaški sud?

O: REKOM, onako kako je zamišljen u Prijedlogu Statuta, ne sudi, odnosno ne obnaša sudsku vlast. REKOM doduše ima ovlast da utvrđuje činjenice o ratnim zločinima i drugim teškim kršenjima ljudskih prava, ali nema ovlast to činiti na konačan, definitivni način, niti ima pravo izricati bilo kakvu sankciju. A čim nema takve ovlasti – ne obnaša sudsku vlast. To dokazuje i članak 46 Prijedloga Statuta REKOM-a koji izričito navodi da nalaz REKOM-a “nema učinak sudske presude, niti prejudicira ishod eventualnog sudskog postupka”.

P: Ali REKOM “utvrđuje činjenice” o kaznenim djelima, a upravo to rade i sudovi – nije li to dokaz da je REKOM zapravo “zamaskirani” sud?

O: REKOM bi zaista imao pravo “utvrđivati činjenice”. Ali REKOM ne bi mogao suditi. I sudovi utvrđuju činjenice, isto kao i REKOM, ali zaključak da je REKOM zbog toga sud – je pogrešan. To je zaključivanje tipa “automobil ima kotače; bicikl također ima kotače; dakle, bicikl je automobil”. Međutim, bicikl evidentno nije automobil. Tvrdnja “sudovi utvrđuju činjenice kada sude, a to znači i da je REKOM, ako utvrđuje činjenice – sud” očigledno je pogrešna, jer je moguće zamisliti mnoštvo situacija u kojima institucije “utvrđuju činjenice” ali njihov rezultat nisu sudske presude, kao što mnogo vozila ima kotače, ali to ne znači da su to obavezno automobili, jer automobil mora imati kotače, ali ne samo kotače da bi zaista bio automobil...

P: A što to budućoj Komisiji “nedostaje”, pa njeni “zaključci” ne bi bili uistinu i nove presude?

O: Sud ima specifične ovlasti koje ga upravo zato i čine sudom, a tzv. komisije za istinu te ovlasti nemaju, te stoga nisu sudovi. Sudska funkcija podrazumijeva, uz utvrđivanje činjeničnog stanja (što može činiti i Komisija za istinu), donošenje konačne odluke kojom se rješava spor u pojedinačnom slučaju i izriče sankcija. REKOM, prema Prijedlogu Statuta, ne rješava ništa u konkretnom, pojedinačnom sporu, a naročito nema ovlast donositi konačnu odluku i izricati sankciju.

P: Svejedno – zašto bi pitanja masovnih kršenja ljudskih prava prepustili nekakvoj komisiji, a ne sudovima?

O: Upravo iz razloga koji ste naveli – zbog masovnih i teških kršenja ljudskih prava. Sudovi obavljaju važnu funkciju, ali rade sporo. Sudovi se bave počiniteljima, a ne žrtvama. Žrtve su u funkciji dokazivanja kaznene odgovornosti optuženog. Osim toga, u nadležnosti sudova nije priznavanje nepravdi koje su nanosene žrtvama ili izrada poimeničnog registra stradalih i nestalih u ratovima. Ukoliko Komisija ne bi počela s radom uskoro, što prije, svjedočenja žrtvava bila bi prepuštena zaboravu. U suvremenim društvima, kršenjima ljudskih prava zbog toga se bave – osim policije, tužiteljstva, domaćih i međunarodnih sudova – i tzv. istražne komisije (commissions of inquiry), uključujući tzv. komisije za istinu kao jedan njihov oblik. Zato te komisije nisu ni policija, ni tužiteljstvo, ni sud.

P: Je li u nekoj drugoj zemlji pitanje “mogu li komisije za istinu suditi, ili ne“ dobilo odgovor?

O: Vrhovni sud Filipina odbacio je, u odluci od 7. prosinca 2010. godine, prigovor da ovlasti tamošnje komisije čine od nje tijelo sa sudskom vlašću. Sud je obrazložio da, kako bi se utvrđivanje činjenica moglo tretirati kao sudska funkcija, ono “mora biti popraćeno ovlastima dotičnog tijela da primjeni zakon na činjenične zaključke u svrhu autoritativnog, konačnog i definitivnog odlučivanja ili rješavanja spora”, a Filipinska komisija, kao ni ostale komisije za istinu, nema te ovlasti.

P: Kakve kazne su počiniteljima zločina izrekle neke druge, slične komisije u svijetu? Jesu li izricale i smrtne kazne?

O: Nikada i nigdje u svetu, nijedna komisija za istinu nije nekoga osudila na bilo koju kaznu. Nikada i nigdje, nijedna komisija nije nekoga osudila na mučenje, ili podvrgla ‘uličnoj pravdi’ i nikada i nigdje, nijedna komisija nije nekoga izvikivanjem okupljenih poslala u smrt – čak i ako je došla do podataka zahvaljujući svjedočenjima preživjelih da je neka osoba ubijala, mučila, silovala, ili u nečemu slično strašnom sudjelovala. Za to postoje sudovi.

P: Znači li obveza elektronskih medija u državnom vlasništvu da prenose saslušanja počinitelja krivičnih djela ili njihovih žrtava da će građani biti prisiljeni gledati spomenuta saslušanja?

O: Tvrdnje o “prisiljavanju” građana na gledanje REKOM-ovih sesija su nepristojne prema žrtvama. U Prijedlogu Statuta nigdje ne piše da će građani regije morati prinudno gledati saslušanja/svjedočenja žrtava i svjedoka, ili tematske sesije, jer će svaki građanin i dalje ostati vlasnik svog televizijskog upravljača. Ali, prirodno je očekivati da će ljudi imati osobnu, profesionalnu, moralnu, etičku i emocionalnu potrebu čuti što se dogodilo drugima, saznati ili provjeriti svoje znanje o ratovima i stradanju ljudi.

P: Bi li buduća komisija imala pravo lišavati slobode one građane koji odbiju poziv za prisustvovanje tim sesijama?

O: REKOM, prema Prijedlogu Statuta, nema ovlast “lišavati slobode” osobe koje odbiju poziv za sudjelovanje u (govore na) tzv. tematskim sesijama, ali može podnijeti kaznenu prijavu mjesnom nadležnom tužiteljstvu radi osiguranja prisustva osobe, odnosno radi izricanja kazne osobi koja odbije dati izjavu, u skladu sa zakonom o kaznenom postupku države u kojoj osoba ima prebivalište, odnosno boravište.

P: Bi li te osobe mogle biti kažnjene, ukoliko ne bi željele dati izjavu?

O: Ako osoba iz neopravdanih razloga ne bi željela dati izjavu Komisiji, u skladu sa zakonodavstvom strane ugovornice, sud može izreći kaznu. To znači da bi takva osoba bila kažnjena novčano, odnosno zatvorom (najduže mjesec dana u Hrvatskoj, BiH i na Kosovu, odnosno dva mjeseca u Crnoj Gori).

P: Je li to uzurpacija sudske vlasti?

O: Nipošto. Slične odredbe su već dulje od sto godina zapisane u zakonodavstvu država kao što su Novi Zeland, Belgija, Italija, Izrael, Kanada, Australija... Potpuno identičnu vrstu kažnjavanja osoba koje odbiju dati izjave poznaje i slovenski Zakon o parlamentarnoj istrazi, Zakon o parlamentarnim komisijama u Hrvatskoj i na Kosovu.

P: Bi li REKOM kaznio počinitelje ratnih zločina, ukoliko bi došao do podataka o učinjenim zločinima?

O: REKOM nema mogućnost kažnjavati. Kada konstatira da postoji ozbiljna sumnja da je određena osoba počinila ratni zločin odnosno teško kršenje ljudskih prava, REKOM može samo u završnom izvještaju konstatirati da, prema Komisiji, ta ozbiljna sumnja postoji i predati relevantan materijal nadležnom tužiteljstvu.

P: Ne bi li svjedoci, suočeni s prijetnjom kažnjavanja od strane Komisije, morali svjedočiti protiv sebe ili svojih bližnjih i tako postati okrivljeni ili optuženi?

O: To je netočno. U djelovanju REKOM-a ne postoje “okrivljeni” ili “optuženi”. Pored toga Prijedlog statuta propisuje (u članku 17, stavak 5) da, u tom aspektu, pred REKOM-om vrijede ista jamstva kao i ona pred sudovima u pogledu prava uskraćivanja odgovora na pojedina pitanja, a za određene kategorije osoba i u pogledu oslobađanja od dužnosti svjedočenja (odnosno, u slučaju Komisije, od dužnosti davanja izjave).

P: Nije li za sve to danas prekasno – nedavno smo mogli pročitati da je pet organizacija napustilo Koaliciju za REKOM, da je proces propao?

O: Koalicija za REKOM broji preko 1600 organizacija i pojedinaca. U tako širokoj koaliciji je normalno da postoje različiti pogledi o metodama i o postizanju zajedničkog cilja. Sasvim je normalno da se organizacije i pojedinci skoro svakodnevno pridružuju inicijativi i koaliciji a da neki pojedinci i organizacije iz različitih razloga napuštaju koaliciju. Mali broj organizacija koje su napustile REKOM, i veliki broj onih koji podržavaju REKOM, zajedno sa stotinama tisuća građana koji su do sada dali svoju podršku REKOM-u, dokazuju da inicijativa itekako ima smisla.

P: Mediji prenose podatke o tome da je Nataša Kandić “spiskala” 2,5 do 3,5 milijuna eura i napustila Koaliciju. Je li to tačno?

O: Nije tačno. Fond za humanitarno pravo, i Nataša Kandić kao izvršna direktorica te organizacije, odgovorni su sa provođenje projekta i trošenje sredstava u skladu s ugovorom koji su potpisali s Europskom komisijom, Ministarstvom vanjskih poslova Nizozemske, NED, i drugim donatorima koji podržavaju proces REKOM. Nataša Kandić je pokretač inicijative, i predvodi Koaliciju za REKOM u Srbiji, čiji je član FHP. Što se tiče tvrdnji o navodnim “malverzacijama” – radi se o *ad hominem* napadima na najagilnije pokretače inicijative za REKOM. Mediji koji pišu o malverzacijama u okviru REKOM-a, sve su podatke o trošenju novca za REKOM dobili direktno sa internet stranice FHP na

kojoj su podaci javno objavljeni, što dokazuje da se uopće ne radi o malverzacijama. Na internet stranici Koalicije za REKOM i FHP nalaze se izvještaji revizora u kojima nema nijedne primjedbe na trošenje odobrenih sredstava. Spomenuti podaci dokazuju i da “milijuni” eura spomenuti u tekstovima zapravo uopće nisu završili u privatnom džepu direktorice FHP-a, kao što se može naslutiti iz intrigantnih naslova tih tekstova, nego da su potrošeni na konzultacije, prijevoz, prevođenje, tiskanje materijala i noćenje za stotine sudionika i aktivista procesa REKOM-a.

P: Tvrdite da ti mediji – lažu?

O: Očigledno je da je dio medija o REKOM-u objavio brojne neistine. Usprkos pravilu prema kojem bi novinari prilikom iznošenja teških optužbi na račun pojedinih osoba morali zatražiti i mišljenje osobe na koje se te optužbe odnose, napadnuti zagovornici REKOM-a u tim medijima nisu ni dobili priliku iznijeti svoje stavove, što nije dokaz samo visoke razine neprofesionalnosti spomenutih medija, nego predstavlja i povredu međunarodnih standarda novinarskog izvještavanja, na prvom mjestu Munchenske deklaracije koja obvezuje sve novinare. Etički kodeks Društva profesionalnih novinara obvezuje sve autore da “uporno tragaju za ljudima o kojima se piše da bi im pružili priliku odgovoriti na optužbe za zlodjela”. Medije koji iskrivljeno izvještavaju o REKOM-u odlikuju prije svega govor mržnje, laži, izvlačenje činjenica iz konteksta i prešućivanje događaja. Srećom, mnogo je više medija koji su činjenice o REKOM-u predstavili na istinit, točan način.

P: Kome osnivanje REKOM-a koristi, a kome šteti?

O: Koristi svima, a ne šteti nikome. Tvrdnje da REKOM koristi nekim državama i narodima, a šteti drugima, potpuno su netočne. To dokazuje usporedno čitanje kritičkih priloga o REKOM-u iz raznih sredina jer je logički nemoguće da bi inicijativa koja se u svakoj sredini proglašava “štetnom” po “domaće” tj. nacionalne interese i “korisnom” za nacionalne interese susjednih naroda i država – zaista bila takva i da bi to svoje svojstvo mijenjala samo ovisno o točki gledanja autora spomenutih medijskih priloga, odnosno ovisno o sredini u kojoj su spomenuti prilozi objavljeni. Usporedna analiza tekstova kritičara REKOM-a dokazuje da su njihove kritike činjenično pogrešne, logički netočne, kontradiktorne i da su – bez obzira na to, koliko uvjerljivo djelovale svaka za sebe – sve zajedno izraz pojedinačnog i kolektivnog straha od kritičkog preispitivanja vlastite odgovornosti i gubitka određenih privilegija.

P: Stječe se dojam, da će pred REKOM-om sve žrtve biti jednake. Hoće li to dovesti do izjednačavanja odgovornosti država koje su sudjelovale u ratovima, i žrtve i agresora?

O: Žrtve koje su ubijene ili su stradale u ratu su jednake, jer nema razlike među mrtvim ljudima, neovisno od toga jesu li su žrtve ratnog zločina ili genocida. Međutim, razlike postoje u odgovornosti za ratne zločine, s obzirom na vrstu kaznenog djela. Najveću odgovornost snose optuženi za genocid, koji spada među najteža kaznena djela. O odgovornosti država odlučuje Međunarodni sud pravde, kao što je to učinio povodom tužbe BiH protiv SR Jugoslavije, *de facto* Srbije. Odgovornost država i institucija utvrđuju i domaći sudovi, ali brojni slučajevi tužbi za materijalne reparacije pokazuju da sudovi u regiji štite “svoje” institucije (odbijaju tužbe ili žrtvama ratnih zločina dodjeljuju ponižavajuće iznose novčanih naknada).